

İSLAMİ FİNANS LİTERATÜRÜNÜN RETROSPEKTİFİ: GEÇMİŞ VE GELECEK ÖNGÖRÜLERİ ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

Sadık KARAOĞLAN¹ ORCID ID: 0000-0001-8343-1487

ÖZET

Bu çalışmanın amacı İslami finans literatürünü oluşturan bütün çalışmaları çeşitli sınıflandırma kriterlerine dayanarak analiz etmek ve araştırma eğilimleri hakkında bir bakış açısı sunmaktır. Bu amaçla, çalışmaların başlığında, özetinde ve anahtar kelimelerinde “Islamic finance” kavramı geçen ve Scopus veri tabanında ulaşılabilen 1786 çalışma irdelenmiştir. R programı yardımıyla çalışma verileri bibliyometrik analiz yöntemiyle mercek altına alınmıştır. Analizlerden elde edilen bulgulara göre, İslami finans literatürüne 2019 ve 2020 yıllarında 368 yeni çalışma eklenmiş ve analize dahil edilen bütün çalışmaların anahtar kelimeleri incelendiğinde en çok öne çıkanlar *İslami bankacılık*, *sukuk*, *Malezya* ve *İslam hukuku* kavramları olmuştur. 1990 – 2020 döneminde İslami finans alanında en fazla çalışmanın yapıldığı üniversitelerin bulunduğu ülke olarak ilk sırada karşımıza Malezya çıkmaktadır. Bibliyometrik analizden elde edilen ampirik bulgular ayrıca İslami finans alanında en fazla atıf alan yazarlar ve çalışmalar, en çok makale yayımlanan dergiler ve en sık ortak çalışma yapan ülkeleri içermekle birlikte bu bulguların literatürün kavramsal, entelektüel ve sosyal yapısı hakkında önemli bilgiler sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İslami Finans, Sistematik Literatür Taraması, Bibliyometrik Analiz, Bilim Haritalama*

ISLAMIC FINANCE LITERATURE ON RETROSPECT: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS ON THE PAST AND FUTURE PROSPECTS

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the entire literature on Islamic finance by employing certain classification criteria and thus present a wide perspective on the research tendencies. To this end, 1786 studies the titles, abstracts, and key words of which include the term “Islamic finance” and which are indexed in Scopus database are investigated. The data is analyzed by bibliometric procedures by employing the software R. The findings suggest that 368 new studies are added to the Islamic finance literature between 2019 and 2020. The following concepts stand out when the key words of the entire literature is examined: Islamic banking, sukuk, Malaysia, and Islamic law. The findings reveal also that Malaysia sits on the top of the list in the period between 1990 and 2020 when it comes to the location of the most productive universities in terms of the studies on Islamic finance. In addition to shedding light on the most cited authors and works, the journals that publish the most papers as well as the countries that make the highest amount of academic cooperation, the author of this paper thinks also that the empirical findings as well unveil important information regarding the conceptual, intellectual, and social structure of the literature.

Keywords: *Islamic Finance, Systematic Literature Review, Bibliometric Analysis, Science Mapping*

¹ Dr. Arş. Gör., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü; sadik.karaoglan@ikcu.edu.tr
Makale Geliş Tarihi/Received: 13.07.2020, Makale Kabul Tarihi/Accepted: 09.11.2020.

1. GİRİŞ: GLOBAL İSLAMİ FİNANS SEKTÖRÜ; KAPSAMI, ÖLÇEĞİ VE ÖNEMİ

İslami finans kavramı farklı finansal kurumsal oluşum ve/veya araçları içeren küresel ölçekteki ve İslami kavramları esas alan farklı finans pratiklerini ifade etmektedir (Warde, 2000; El-Gama, 2006; Hayat ve Kraeussl, 2011 diğerleri arasından). İslami finansın temel bileşenleri olarak İslami bankacılık, takafül, diğer İslami finans kuruluşları, sukuk ve İslami fonlar sayılabilir. İslami finans sektörü global ölçekteki varlık büyüklüğünü sürekli artırmaktadır. Bu bağlamda İslami finans, finansal okuryazarlıkla da ilişkili olduğu söylenebilir. Finans literatürünün ve finansal enstrümanlarının genişlemesi, finansal bilginin ve finansal bilgi düzeyinin belirlenmesinin önemini artırmaktadır (Çam ve Barut, 2015; Çömlekçi, 2017; Doğan, 2020 diğerleri arasından). Bu çalışmanın temel motivasyonlarından biri de global alanda sürekli büyüyen bu endüstrinin hangi yönlerinin, hangi bakış açılarıyla, hangi kavramlar etrafında ve kimler tarafından akademik çalışmalara konu edilmiş olduğunun ortaya konması yönünde bir ihtiyaç bulunduğu düşüncesidir. Bu çalışmanın yazarı, ortaya konan bibliyometrik bulgular sayesinde ilgili literatürdeki boşlukların aydınlatılabileceğini ve bu anlamda gelecekteki muhtemel akademik çalışmalara ışık tutulabileceğini düşünmektedir.

İslami finansın global aktif büyüklüğü, 2000'li yıllardan sonra büyük bir hızla yükselmiştir. Thomson Reuters'in 2018 yılında yayımlanan İslami Finans Gelişme Raporu'na göre (Islamic Finance Development Report, 2018) İslami finans sektörünün global varlık büyüklüğü 2012 ve 2017 yılları arasında ortalama olarak %6 oranında genişlemiştir. Aynı raporda, 2017 yılı itibarıyla, global ölçekte toplam 1389 İslami finans kuruluşu bulunduğu, 2015-2017 yılları arasında 2564 akademik çalışmaya İslami finansın kavramsal olarak kaynaklık ettiği, alanda eğitim hizmeti sağlayan 688 kurumun bulunduğu, yine global anlamda 417 İslami finans olayının/organizasyonunun gerçekleştiği, 13257 habere kaynaklık edildiği ve 45 ülkede İslami finansla ilişkin yasal ve/veya kurumsal düzenlemelerin bulunduğu bildirilmektedir. Görüldüğü gibi hem varlık büyüklüğü hem yasal/kurumsal olarak hem de popülerite anlamında hızla gelişen global İslami finans kesiminin akademik alandaki bibliyometrik analizinin neredeyse bir gereklilik arz ettiği bu çalışmanın yazarı tarafından değerlendirilmektedir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmı ise şöyle organize edilmiştir: İkinci bölümde bibliyometrik analize ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, analizlerden elde edilen ampirik bulgular detaylı bir şekilde irdelenmiş ve yorumlanmıştır. Sonuç ve değerlendirme bölümüyle de bu çalışma sonlandırılmıştır.

2. BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Nebioğlu (2019) ve Özel ve Kozak'a (2012) göre, bibliyometrik analiz, herhangi bir alanda yayımlanmış çalışmaların matematik ve istatistiksel yöntemler kullanılarak incelenmesidir (Pritchard, 1969). Bibliyometrik analiz, pek çok bilimsel ve pratik alanda/disiplinde/bilimde başvurulmuş yaygın bir analiz metodudur. Gürbüz ve Bozkurt (2016) ve Şakar ve Cerit (2013), pazarlama alanında; Al ve Coştur (2007),

psikolojide; Balıkcı (2020), öğrenme ve teknoloji alanında; Selçuk ve Yardımcıoğlu (2017), Türkiye’de yazılmış lisansüstü tezlerle sınırlı olmak üzere İslami ekonomi ve finans alanında; Olcay ve diğerleri (2018), helal turizm konusunda; Nebioğlu (2019), turizm alanında; Tekneci (2013), sporda ve en güncel olarak Erkan (2020), dijital pazarlama alanında bu yöntemi uygulamışlardır. Bozkurt ve Çetin’e (2016) göre, bibliyometrik analiz yardımıyla araştırma yapılan disiplinin kavramsal, entelektüel ve sosyal yapısı ortaya konur.

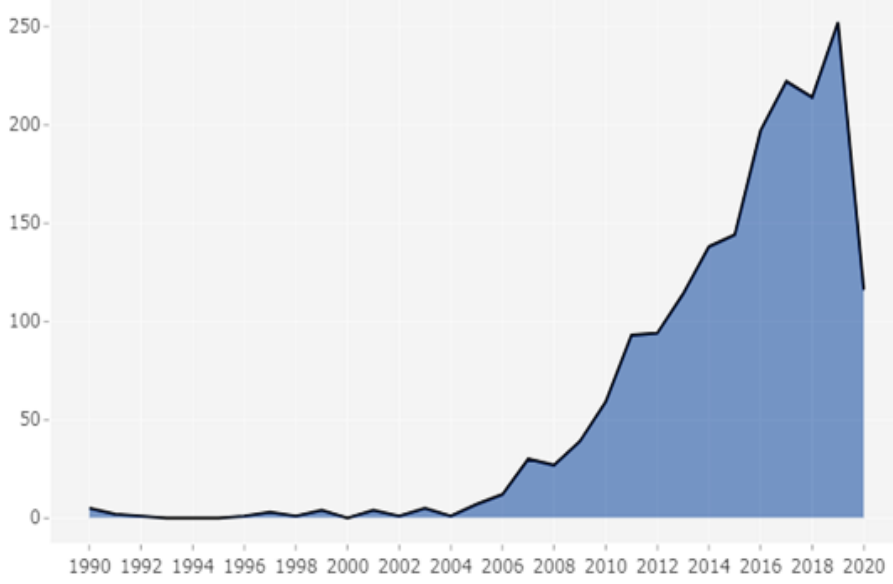
Bu çalışma çerçevesinde öncelikle Scopus veri tabanında bulunan akademik çalışmaların başlığında, özetinde veya anahtar kelimelerinde “islamic finance” ifadesini barındıran araştırmalar aratılmış ve 1786 tane İngilizce yazılmış akademik çalışma sonucuya karşılaşılmıştır. Daha sonra, bu araştırma neticesinde elde edilen veriler R programına yüklenmiş ve bibliyometrik analiz yöntemleriyle incelenmiştir. Araştırma için “bibliometrix” paketinden yararlanılmıştır. Bu paket, R programında kullanılmak üzere Aria ve Cuccurullo (2017: 959) tarafından geliştirilmiştir ve literatürde yer alan çalışmaların kapsamlı bir şekilde incelenmesine ve araştırmacıların herhangi bir alandaki gelişmeleri, eğilimleri ve yönelimleri kolaylıkla görebilmesine imkân sağlamaktadır.

3. AMPİRİK BULGULAR

Bu çalışmada, analize dahil edilen akademik çalışmalar: (i) çalışmaların yıllara göre dağılımı, (ii) çalışma türleri, (iii) en çok atıf alan yazarlar, (iv) en çok atıf alan çalışmalar, (v) en fazla çalışmanın yürütüldüğü üniversiteler, (vi) İslami finans kavramında en çok makale yayımlayan dergiler, (vii) İslami finans kavramını içeren çalışmaların anahtar kelimelerinde en çok tekrar eden kelimeler, ve (viii) çalışmaların kavramsal, entelektüel ve sosyal yapıları şeklindeki başlıklar halinde irdelenmiştir.

3.1 Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1, İslami finans literatürünü oluşturan çalışmaların yıllara göre üretilme frekansını göstermektedir. 1990 – 2004 döneminde çok az sayıda çalışma bulunmakta ve bazı yıllarda ise İslami finans alanında sadece bir adet çalışma yapılmış olduğu göze çarpmaktadır. Şekil 1’de yer alan grafikte, 1990 – 2004 yılları arasındaki dönemde yayın sayısı neredeyse sıfıra yakın seyretmektedir. Daha açık bir ifadeyle, bu 15 yıllık süreçte toplamda sadece 28 çalışma yapılmıştır ve bu değer toplam çalışmaların sadece %1.5’ini (anılan 15 yıllık süreçte çıkan toplam yayın sayısının 21 yıllık dönemde çıkan toplam çalışmalara oranı; yani, $28/1786 = \%1,5$) oluşturmaktadır. 2005 yılı ve sonrasında ise, İslami finans alanında yapılmış yayınların sayısı artarak artan bir hızla tırmanmış ve bu yükselme 2020 yılına kadar sürmüştür. İslami finans alanında yapılmış çalışmaların sayısı sadece 2019 ve 2020 yıllarında 368’dir. Bu yıllarda yayımlanan çalışmalar toplam çalışmaların %21’ini oluşturmaktadır ($368/1786 = 0.206$).

Şekil 1: İslami Finans Çalışmalarının Yıllara Göre Dağılımı

3.2 Çalışma Türleri

Tablo 1’de yer alan bilgiler, İslami finans üzerine 1990 – 2020 yılları arasında yapılmış akademik çalışmaların türlerine göre dağılımını içermektedir. İncelemeye konu olan dönemde toplam 1786 akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların %76’sının ($1353/1786 = 0.757$) makale türünde; yaklaşık %4’üne ($68/1786 = 0.038$) denk gelen kısmının kitap türünde; %9’luk ($161/1786 = 0.090$) kısmının kitap bölümü türünde ve %4’lük ($78/1786 = 0.043$) kısmının konferans bildirisi şeklinde olduğu ve diğer türde hazırlanan akademik çalışmaların ise %7’lik ($126/1786 = 0.070$) payı oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 1. Çalışma Türleri ve Sayıları

Yayın Türü	Yayın Sayısı
Makale	1353
Kitap	68
Kitap Bölümü	161
Konferans Bildirisi	78
Diğer (editör yazısı, kitap kritiği gibi)	126
Toplam	1786

3.3 En Çok Atıf Alan Yazarlar

Tablo 2’de sunulan bilgiler, İslami finans alanında akademik çalışmalar yapmış yazarların en çok atıf alma skoruna göre ilk on yazarın çalışma sayısını ve toplam atıf sayısını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle, İslami finans üzerine çalışmalarını yürütmüş ve/veya yürütmekte olan araştırmacıların yayımlanmış eserlerine diğer araştırmacılar nezdinde yoğun ilgi gösterilmesi olarak ifade edilebilecek toplam atıf sayısı ve ilk 10 araştırmacının akademik çalışma sayıları Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. En Çok Atıf Alan Yazarlar

Yazar	Çalışma Sayısı	Toplam Atıf Sayısı
Masih, M.	14	258
Warde, I.	3	258
Bacha, O.I.	10	228
Hammoudeh, S.	6	222
Liu, J.	1	221
Wilson, Jaj	1	221
Hassan, M.K.	35	215
Rizvi, S.A.R.	7	197
Dewandaru, G.	5	171
Weill, L.	10	170

3.4 En Çok Atıf Alan Çalışmalar

İslami finansı konu alan çalışmalardan, araştırmacılar tarafından en çok atıf yapılan ilk 10 akademik eser bilgisi, yazarları, yayın yılı ve atıf sayıları Tablo 3’de sunulmuştur. İlk 10 sırayı oluşturan çalışmaların bir kısmı kitap, bir kısmı ise makale türündedir. Tüm çalışmaların makale türünde olmadığı görülmektedir. İslami finans alanında en çok atıf alan çalışma, 2010 yılında ve kitap olarak yayımlanan bir çalışma olmuştur. 221 atıf sayısı ile en çok atıf alan ikinci yayın türü ise, yine 2010 yılında yayımlanan bir makaledir. Şekil 1’de de görüleceği üzere, 2005 yılından itibaren İslami finans alanında yapılan çalışmaların sayısı üstel bir fonksiyonun seyri gibi (artarak artan) artmış ve en çok atıf alan çalışmalar 2010 yılında literatüre kazandırılmıştır.

Tablo 3: En Çok Atıf Alan Çalışmalar

Yayının Adı	Yazar(lar)	Yıl	Yayın Türü	Atıf Sayısı	Yıllık Ortalama Atıf Sayısı
Islamic finance in the global economy	Warde, I.	2010	Edinburgh University Press/Kitap	258	23.45
Shaping the Halal into a brand?	Wilson, J.A.J.; Liu, J.	2010	Journal of Islamic Marketing	221	20.09
Islamic finance: Law, economics, and practice	El-Gama, M.A	2006	Cambridge University Press/Kitap	172	11.46
Islamic banking: A study of customer satisfaction and preferences in Jordan	Naser, K.; Jamal, A.; Al-Khatib, K.	1999	International Journal of Bank Marketing	170	7.73
Using accounting ratios to distinguish between Islamic and conventional banks in the GCC Region	Olson, D.; Zoubi, T.A.	2008	International Journal of Accounting	134	10.30
Investigation of performance of Malaysian Islamic Unit Trust Funds: Comparison with conventional unit trust funds	Abdullah, F.; Hassan, T.; Mohamad, S.	2007	Managerial Finance	134	9.57
Risk and return characteristics of Islamic equity funds	Hayat, R.; Kraeussl, R.	2011	Emerging Markets Review	131	13.10
Understanding of account holder in conventional bank toward Islamic banking products	Ringim, K.J.	2013	Middle East Journal of Scientific Research	120	15
Islamic mutual funds' financial performance and	Hoepner, A. G.; Rammal, H.	2011	European Journal of Finance	107	10.7

international investment style: Evidence from 20 countries	G.,; Rezec, M.				
Performance of global Islamic versus conventional share indices: International evidence	Ho, C. S. F.; Abd Rahman, N. A.; Yusuf, N. H. M.; Zamzamin, Z.	2014	Pacific-Basin Finance Journal	102	14.57

3.5 En Fazla Çalışma Yapılan Üniversiteler

İslami finans üzerine çalışmalar yapmış ve sayıca en çok eser üreten 10 üniversitenin bilgileri Tablo 4’te verilmiştir. İlk 10 üniversite belirlenirken eserleri meydana getiren yazarların çalıştıkları kurumlar temel alınmıştır. Tablo 4’te de görüleceği üzere birinci sırada 154 akademik çalışma ile “International Islamic University Malaysia” yer alırken; ikinci sırada “Universiti Kebangsaan Malaysia” 52 çalışma ile bulunmakta ve son olarak 47 akademik eser ile “Universiti Teknologi Mara” ilk on listesinin üçüncü sırasında yer almaktadır. İlk 10 üniversitenin literatüre kazandırdığı akademik eserlerin, analize konu olan dönemde üretilen toplam akademik çalışmaların yaklaşık %29’unu oluşturduğu ifade edilebilir ($511/1786 = 0.286$).

Tablo 4: En Fazla Çalışma Yapılan Üniversiteler

Üniversiteler	Çalışma Sayısı
International Islamic University Malaysia	154
Universiti Kebangsaan Malaysia	52
Universiti Teknologi Mara	47
International Islamic University	44
University of Malaya	44
University of New Orleans	42
Universiti Utara Malaysia	40
Universiti Sains Islam Malaysia	39
Universiti Sains Malaysia	27
Griffith University	22
Toplam	511

3.6 En Çok Makalenin Yayımlandığı Dergiler

İslami finansı konu alan makalelerin en çok basıldığı ilk 10 dergiye ait bilgiler Tablo 5'te sunulmuştur. Bu dergilerde toplam 488 çalışma yayımlanmıştır. Analiz döneminde ise, toplam 1353 makale türünde akademik çalışma yayımlanmıştır ve ilk 10 derginin literatüre kazandırdığı akademik eserler bu sayının %36'sını oluşturmaktadır ($488/1353 = 0.360$). İlk 10 dergi içerisinde 111 çalışmayı yayımlayarak literatüre kazandırmış "International Journal of Islamic And Middle Eastern Finance And Management" dergisi ilk sırada yer alırken; 21 akademik eseri yayımlayarak İslami finans literatürüne kazandıran "Borsa Istanbul Review" dergisi ilk on dergi listesinde onuncu sırada yerini almaktadır.

Tablo 5: En Çok Makale Yayımlanan Dergiler

Dergi Adı	Çalışma Sayısı
International Journal of Islamic And Middle Eastern Finance And Management	111
Journal of Islamic Accounting And Business Research	104
Journal of Islamic Marketing	47
Al-Shajarah	40
Journal of King Abdulaziz University Islamic Economics	40
Arab Law Quarterly	39
Humanomics	38
Isra International Journal of Islamic Finance	25
Pacific Basin Finance Journal	23
Borsa Istanbul Review	21
Toplam	488

3.7 Başlık, Özet, Anahtar Kelimeler ve Referanslarda En Sık Kullanılan Kelimeler

Bu çalışmada 1786 farklı türlerdeki akademik çalışma bibliyometrik analiz aracılığıyla irdelenmiştir. Tablo 6'da 1786 akademik çalışmada bibliyometrik analiz yardımıyla tespit edilen en sık tekrar eden kelimeler ve/veya kelime grupları yer almaktadır. Akademik çalışmaların başlığında, anahtar kelimelerinde ve kaynakçalarında en sık tekrar eden (frekansı en yüksek) kelime ve/veya kelime grubu ayrı ayrı irdelenmiş ve üç temel sınıfa ayrılarak Tablo 6'da özetlenmiştir. Yine Tablo 6'da en sık tekrar eden kelime ve/veya kelime gruplarından en yüksek tekrara (frekansa) sahip olan ilk 20 kelime üç temel sınıf gözetilerek sunulmuştur. Akademik çalışmalarının başlığında en sık kullanılan veya tekrar eden kelimeler gözlem altına alındığında, "islamic" ve "finance" kelimeleri dışında "banking", "shariah",

“malaysia”, “institutions”, “development”, “study”, “risk” ve “sukuk” kelimeleri göze çarpmaktadır.

Çalışmalarda yer alan anahtar kelimeler içinde en çok tekrar eden kelimeler incelendiğinde ise, “islamic finance” ve “finance” kelimesinin ve/veya kelime öbeğinin dışında; “islamic banking”, “islam”, “malaysia”, “sukuk”, “islamic financial institutions”, “shariah”, “corporate governance”, “takaful”, “islamic law” ve “risk management” en çok tekrar eden kelimeler ve/veya kelime grupları olmaktadır. Bu bağlamda, araştırmacıların İslami finans üzerine yaptıkları çalışmalarda önemsedikleri ve en çok ele aldıkları konu olarak İslami bankacılık öne çıkmaktadır. Ayrıca anahtar kelimeler sınıfında İslam, İslam hukuku, risk yönetimi, ekonomik büyüme ve bankacılık gibi anahtar kelimeler, finans ve/veya İslami finans alanında çalışmalarını yürütmekte olan araştırmacılar için önemli bilgiler ve işaretler vermektedir (Garfield ve Sher, 1993; Zhang vd., 2016) . Son olarak, bibliyometrik analiz yardımıyla irdelenen 1786 çalışmanın kaynakçalarında bulunan akademik çalışmaların başlığında en sık tekrar eden kelime ve/veya kelime öbeği Tablo 6’da son temel grup olarak sunulmuştur.

Tablo 6. En Sık Kullanılan Kelime ve Kelime Grupları

Makale Başlığı		Anahtar Kelimeler		Referanslardaki Kelimeler	
Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık	Kelime	Sıklık
Islamic	362	Islamic finance	549	Finance	55
Finance	78	Islamic banking	154	Islamism	49
Financial	395	Islam	126	Financial system	29
Banking	232	Malaysia	100	Islamic finances	29
Banks	187	Islamic banks	86	Banking	27
Shariah	145	Sukuk	67	Malaysia	26
Malaysia	139	Finance	56	Financial institution	20
Financing	118	Islamic financial institutions	52	Investments	18
Analysis	113	Banking	48	Financial market	17
Evidence	113	Shariah	44	Sustainable development	16
Institutos	105	Corporate governance	36	Economics	15
Development	98	Takaful	32	Commerce	13

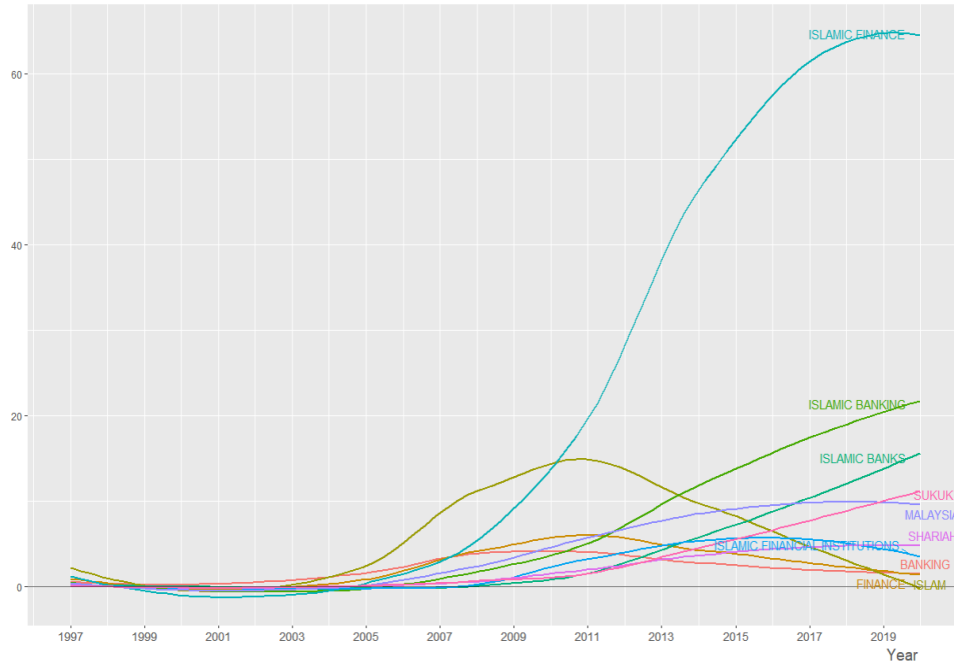
Conventional	97	Banks	28	Islamic banking	13
Case	95	Indonesia	26	Information management	12
Study	95	Islamic law	26	Profitability	12
Market	94	Risk management	25	Investment	11
Risk	80	Economic growth	24	Stock market	11
Sukuk	80	Financial crisis	24	Financial services	10
Malaysian	77	Shariah compliance	24	Article	9
Corporate	71	Islamic bank	21	Bahrain	8

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların başlıklarında en sık tekrar eden 20 kelime ise Şekil 2’de kelime bulutu ile gösterilmiştir. Şekilden de anlaşılacağı üzere “islamic” ve “finance” kelimelerinden sonra en sık tekrar eden kelimeler “banking”, “financial”, “malaysia”, “study”, “risk”, “development” ve “shariah” kelimeleridir. En sık kullanılan kelimeleri, kelime bulutu kullanarak görüntüleme seçeneği R programında “bibliometrix” paketi tarafından sunulan ve okuyucu için görsel kolaylık sağlayan bir özelliktir. Kelimenin büyüklüğünün artması, daha sık kullanılmış olduğunu, yani daha yüksek bir frekansa sahip olduğunu ifade etmektedir (Erkan, 2020).

Şekil 2. Çalışma Başlıklarında En Sık Kullanılan Kelimeler

Bu çalışmada incelenen 1786 çalışmanın anahtar kelimelerinde en sık tekrar eden kelimelerin 1997 – 2020 yılları arasındaki gelişim süreci ve eğilimi Şekil 3 yardımıyla sunulmuştur. Şekil 3'ten de anlaşılacağı üzere, anahtar kelimelerinde “Islamic finance”, “Islamic banking”, “Islamic banks” ve “sukuk” kelime ve/veya kelime grupları yer alan çalışmaların 2007 yılından itibaren artarak artan bir trende sahip olduğu göze çarpmaktadır.

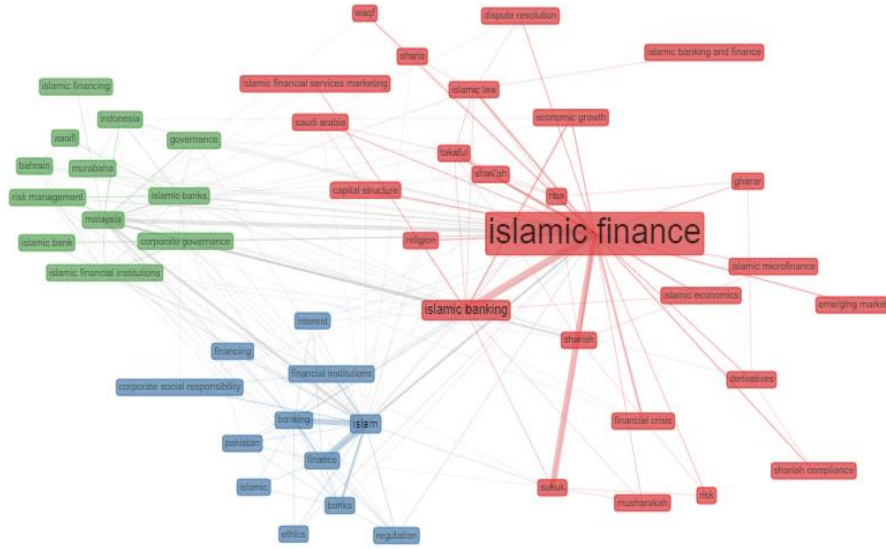
Şekil 3. Anahtar Kelimelerde En Çok Kullanılan Kelimelerin Yıllara Göre Değişimi

3.8 Çalışmaların Kavramsal, Entelektüel ve Sosyal Yapıları

İncelenen çalışmaların ortak yönlerinin sınıflandırılması olarak tanımlanabilecek “bilim haritalama” (science mapping) kapsamında araştırılan çalışmaların kavramsal (conceptual), entelektüel (intellectual) ve sosyal (social) yapıları incelenerek, birbirleriyle olan bağlantılarının ortaya konulması amaçlanır (Börner vd., 2003; Cobo vd., 2011; Ergun, 2016; Morris ve Martens, 2008; Kurutkan ve Orhan, 2018; Small, 1997 ve Erkan, 2020).

Bu çalışmada irdelenen 1786 çalışmanın kavramsal yapılarını analiz etmek için makale başlıklarında kullanılan kelimelerin birbirleri ile olan bağlantıları incelenmiştir (co-occurrence analysis) (Aria ve Cuccurullo, 2017). Şekil 4’te yer alan analiz sonuçları incelendiğinde çalışma konularının şu 3 ana başlıkta kümelendiğini söyleyebiliriz: İslami finans (kırmızı küme), İslam (mavi küme) ve İslami bankalar

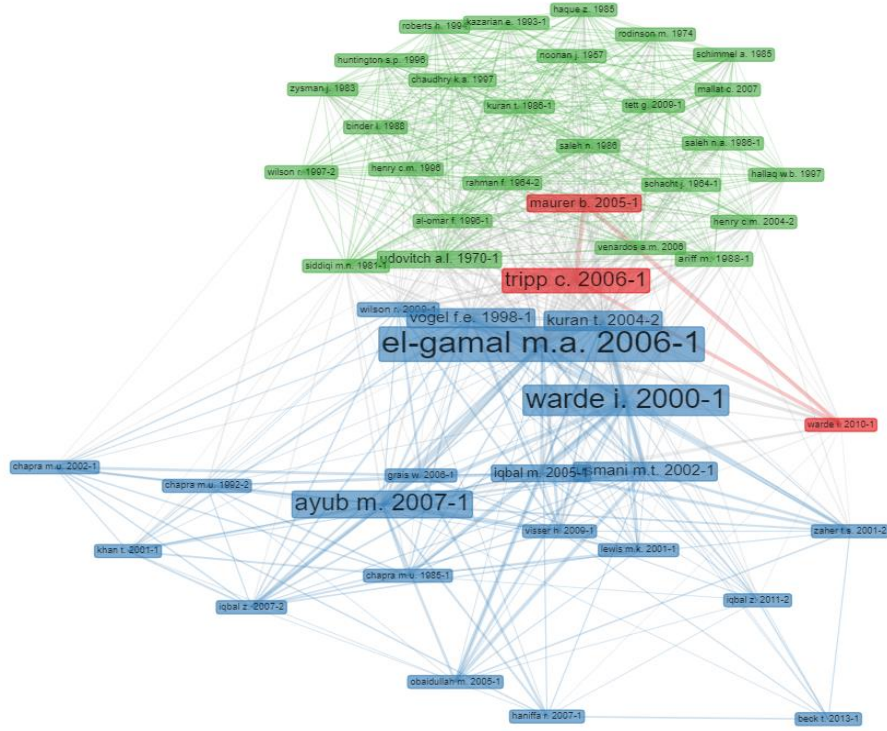
(yeşil küme). Ayrıca bu üç ana kümenin birbirleri ile olan bağlarının çok güçlü olduğu dikkat çekmektedir. Kelimeler arasındaki bağlantı nispeten güçlüyse; onları birbirlerine bağlayan çizgiler de daha koyu bir renge bürünmektedir.

Şekil 4. Anahtar Kelimelere Göre Çalışma Konularının Kavramsal Yapısı

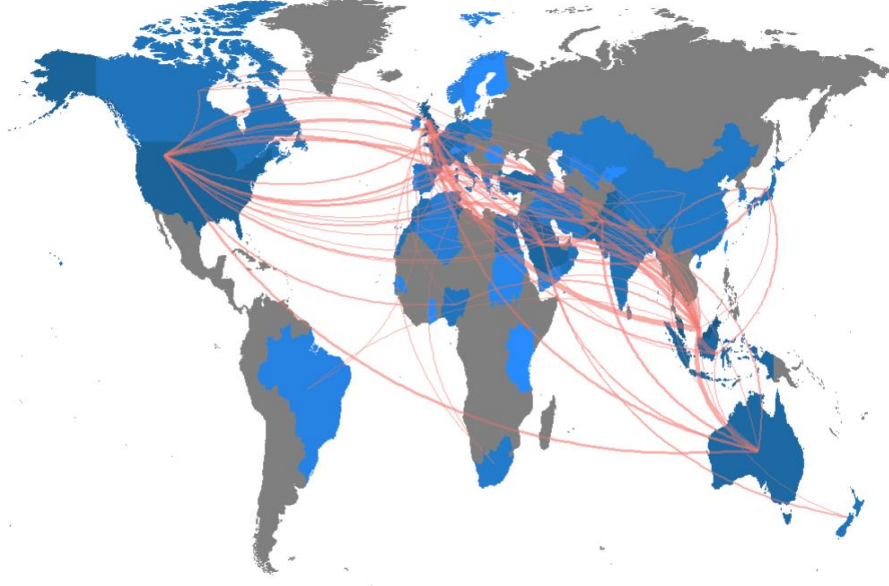
Ortak atıf analizi (co-citation analysis), araştırmada analiz edilen akademik çalışmaların entelektüel yapısını aydınlatmaktadır. Bu analiz bir çalışmada atıf yapılan herhangi iki yayının başka çalışmaların atıflarında da birlikte bulunma sıklığıdır. Örneğin A ve B makalelerinin birlikte atıf yapılma sıklığı ne kadar yüksekse, bu gösterge A ve B makaleleri aralarındaki ilişkinin (kimi durumlarda benzerliğin) o derece kuvvetli olduğunu gösterir (Bellardo, 1980 ve Erkan, 2020).

Ortak atıf analizinden elde edilen bulgular Şekil 5 aracılığıyla görselleştirilmektedir. Çalışmaların yine 3 ayrı kümede toplanmış olması dikkat çekicidir. Bu kümeler; yine mavi, yeşil ve kırmızı renklerle resmedilmiştir. Bir önceki gösterimde (Şekil 4) ifade edildiği gibi, atıflar arasındaki bağlantıları gösteren çizgiler ne kadar koyuysa, bağlantıların da aynı ölçüde güçlü olduğu sonucuna varılmaktadır.

Şekil 5. Ortak Atıf Analizi

Bibliyometrik açıdan incelenen bilimsel alanda ya da disiplinde çalışan araştırmacıların, akademisyenlerin ve/veya bunların bağlı oldukları kurumların birbirleri arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri sosyal yapı analizi yardımıyla ortaya konmaktadır. Sosyal yapı; yazarların ortak akademik çalışma yapması veya bunların bağlı oldukları kurumların işbirliği yapması ya da kurumların buldukları ülkelerin işbirliği yapması perspektiflerinden ele alınabilmektedir (Peters ve Van Raan, 1991). Bu perspektiflerden ilki, ortak yazar analizi olarak isimlendirilmektedir. Bu çalışmada, ortak yazarlık anlamındaki işbirliğinin hangi ülkeler arasında gerçekleştirildiği sorusu aydınlatılmaktadır. Şekil 6’da, inceleme konusu yapılan 1786 çalışmanın ortak yazarlar ve onların ülkeleri bağlamında bir dünya haritası yardımıyla görselleştirilmesi söz konusudur. Şekildeki bağlantılar, en az iki veya daha fazla ortak çalışma yapılmış ülkeleri temsil etmektedir. Şekil 6’yı izleyen tablo (Tablo 7) ise, şeklin sayısal olarak deşifre edilmiş halini yansıtmaktadır. Tablo 7’de on veya daha fazla ortak çalışma yapmış ülkelere yer verilmiştir. Listenin başında 28 çalışma ile Malezya-Endonezya çifti bulunmaktadır. Türkiye ise Malezya ile birlikte 18 ortak çalışmaya imza atarak listenin üçüncü sırasına yerleşmiştir.

Şekil 6. Uluslararası Ortak Yazarlar Haritası

Tablo 7. En Fazla Ortak Çalışma Yapmış Olan Ülkeler

Ülke Adı	Ülke Adı	Çalışma Sayısı
Malezya	Endonezya	28
Suudi Arabistan	Tunus	24
Malezya	Türkiye	18
Malezya	Avustralya	17
Malezya	Pakistan	16
Malezya	ABD	16
Malezya	Suudi Arabistan	14
Tunus	Fransa	14
Pakistan	ABD	12
Birleşik Krallık	Pakistan	10

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, İslami finansı konu alan bütün çalışmaları içeren global literatürü çeşitli sınıflandırma kriterlerine dayanarak analiz etmek ve bu sayede mevcut araştırma eğilimleri hakkında bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır. Bu bağlamda, literatürde yer alan ve çalışmaların başlığında, özetinde ve anahtar kelimelerinde “Islamic finance” kavramı geçen ve Scopus veri tabanında ulaşılabilen 1786 çalışma irdelenmiştir. İnceleme sonucunda, İslami finans alanındaki ilk çalışmanın 1990 yılında yapıldığı ve 2004 yılına kadar yapılan çalışmaların sadece 28 adet olduğu, ilk bulgular olarak rapor edilebilir. 2005 yılından sonra İslami finansı konu alan çalışmaların sayısında önemli bir artış trendi yaşandığı göze çarpmaktadır. İslami finans literatürüne 2019 ve 2020 yıllarında 368 yeni çalışmanın eklendiği tespit edilmiştir. Mevcut trendin devam etmesi durumunda 2020 yılı ve sonrasında İslami finans alanındaki çalışma sayılarında artışın yaşanabileceği sonucuna varılabilir. Teknolojik gelişmelerle beraber finansal enstrümanların sayılarının arttığı ve finansal sistemlerin adeta boyut değiştirdiği global düzlemde yeni finansal araçlara ve pratiklere ihtiyaç duyulabileceği olasılığı oldukça güçlüdür. Bu çerçeveden İslami finans değerlendirildiğinde, ekonomik sistemlerin ihtiyaç duyduğu yeni finansal araçların ve uygulamaların İslami finans ürünleri aracılığıyla karşılanabileceği düşünülebilir. Bu nedenle İslami finans alanında yapılacak akademik çalışmaların da sayıca artacağını öngörmek hiç de zor olmayacaktır.

Literatürdeki çalışmaların yayın türlerine bakıldığında, araştırmacıların bulgularını daha çok makale veya kitap bölümü olarak yayımladığı görülmektedir. Çalışmaları çok sayıda atıf alan Warde, I., Wilson, J.A.J. ve Liu, J. gibi yazarların İslami finans alanına katkı sunan araştırmacıların başında geldiği anlaşılmaktadır. Bu araştırmadaki bulgular kapsamında İslami finans alanının en çok atıf almış 10 çalışması da listelenmiştir. Çalışma kapsamında ayrıca İslami finans alanında en çok makale yayımlanmış dergiler tespit edilmiş ve potansiyel araştırmacıların bilgisine sunulmuştur.

İncelenen 1786 çalışmada en sık kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında İslami bankacılık ile ilgili kelimeler bir adım öne çıkmaktadır. İslami bankacılık gelişme gösterdikçe onun yeni enstrümanlara ve finansal pratiklere olan katkıları ve ekonomik büyümeyle olan ilişkileri, araştırmacılar için incelenecek konuların başında yer alabilecektir. Bu da alanda yapılacak çalışmaların sayısının kaçınılmaz olarak artacağını düşündürmektedir. Bununla beraber, İslami finansın global literatüründe İslami bankacılık ile ilgili çalışmaların sayısı oldukça fazla iken, diğer anahtar kelimelerin (İslam, İslam hukuku, risk yönetimi ve ekonomik büyüme gibi) sayısının İslami bankacılığa oranla çok geride kaldığı görülmektedir. Bu alanlarda yapılacak yeni çalışmaların, literatürdeki boşlukları doldurmaya katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Bu araştırma kapsamında incelenen çalışmaların kavramsal, entelektüel ve sosyal yapıları da ortaya konmaya çalışılmıştır. Mevcut çalışmaları konularına, atıflarına ve ortak yazarların ülkelerine göre kümeleyen bu analizler, İslami finans alanının resmini çizmekte ve bu büyük resmi, alanda çalışmalar yapacak olan potansiyel

araştırmacıların kullanımına sunmaktadır. Gelecekteki araştırmacılar, karşımıza çıkan 3 ana kümeye (İslami finans, İslami bankacılık ve İslam) katkıda bulunabilecekleri gibi, anahtar kelimelerden yola çıkarak yepyeni araştırma alanları veya odakları da yaratabileceklerdir.

Bu çalışma, İslami finans literatürüyle ilgili önemli noktaları aydınlatmaya çalışıyor olsa da bu, çalışmanın kısıtlarının bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Global literatürün yalnızca Scopus veri tabanından çekilmiş olması çalışmayı sınırlandırmaktadır, çünkü bu durum, Türkçe literatürdeki çok sayıda çalışmanın gözden kaçırıldığı gerçeğini gündeme getirmektedir. Konuya ilgi duyan potansiyel araştırmacılar, Türkçe yayınların yoğunlukta olduğu veri tabanlarını kullanarak benzer çalışmalar yürütebilir. Dahası, bilgilerin yalnızca Türkçe literatürü kapsayan veri tabanlarından sağlanması, araştırma konusun kapsamını daraltarak daha detaylı analizler yapılabilmesine olanak tanıyabilecektir. Örnek vermek gerekirse; bu çalışmada çalışmaların başlığında, anahtar kelimelerinde, özetlerinde ve kaynakçalarında aratılmış olan “Islamic finance” kelime grubu, yalnızca Türkçe makalelerin ve/veya kitapların başlıklarında aratılarak; araştırma yöntemi, bulgular veya çalışmaların politika önerileri bağlamında sınıflandırmalar yapılan daha “mikro” ölçekli bibliyometrik analizler yürütülebilecektir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, F., Hassan, T. ve Mohamad, S. (2007), Investigation of performance of Malaysian Islamic unit trust funds: Comparison with conventional unit trust funds, *Managerial Finance*, 33(2), ss. 142-153
- Al, U., ve Coştur, R. (2007). Türk Psikoloji Dergisi'nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği*, 21(2), ss.142-163.
- Aria, M., ve Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), ss.959-975.
- Balıkçı, H. C. (2020). Trends of Video Use in K-12: A Research Synthesis. *Instructional Technology and Lifelong Learning*, 1(1), 24-43.
- Bellardo, T. (1980). The use of co-citations to study science. *Library Research*, 2(3), ss.231- 237.
- Bozkurt, Ö. Ç., ve Çetin, A. (2016). Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11(2), ss.229- 263.
- Börner, K., Chen, C., ve Boyack, K. W. (2003). Visualizing knowledge domains. *Annual Review of Information Science and Technology*, 37(1), ss.179-255.
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., ve Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(7), ss.1382-1402.
- Çam, A. V. ve Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Önlisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 4(7), 63-72.
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439.
- Doğan, M. B. A. (2020). İslami Finans Okuryazarlığı ve Finansal Tercihlere Etkisi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 14(1), 69-98.
- El-Gamal, M. A. (2006). Islamic finance: Law, economics, and practice. *Cambridge University Press*.
- Ergun, M. (2016). *Eğitim Araştırmalarında Data Mining ve Text Mining Tekniklerinden Yararlanma*. III. Uluslararası Dinamik, Araştırmacı ve Aktif Öğrenme Konferansı (IDEAL2016)'da sunulan bildiri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Erkan, İ. (2020).Dijital Pazarlamanın Dünü, Bugünü, Geleceği: Bibliyometrik Bir Analiz. *Akademik Hassasiyetler*. 7 (13): 149-168.

- Garfield, E., ve Sher, I. H. (1993). Key words plus [TM]-algorithmic derivative indexing. *Journal-American Society For Information Science*, 44, ss.298-298.
- Gürbüz, C., ve Bozkurt, Ö. Ç. (2016). Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi'nin Bibliyometrik Analizi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(3), ss.1-23.
- Hayat, R. ve Kraeussl, R. (2011). Risk and return characteristics of Islamic equity funds. *Emerging markets review*, 12(2), ss.189-203.
- Ho, C. S. F., Abd Rahman, N. A., Yusuf, N. H. M. ve Zamzamin, Z. (2014). Performance of global Islamic versus conventional share indices: International evidence. *Pacific-Basin Finance Journal*, 28, ss.110-121.
- Hoepner, A. G., Rammal, H. G. ve Rezac, M. (2011). Islamic mutual funds' financial performance and international investment style: evidence from 20 countries. *The European Journal of Finance*, 17(9-10), ss.829-850.
- Kurutkan, M. N., ve Orhan, F. (2018). Bilim Haritalama, Bibliyometrik Analiz ve Kitap İle İlgili Genel Hususlar (Der.). *Sağlık Politikası Konusunun Bilim Haritalama Teknikleri ile Analizi* içinde (ss.2-12). IKSAD Publishing House.
- Morris, S. A., ve Van der Veer Martens, B. (2008). Mapping research specialties. *Annual Review of Information Science and Technology*, 42(1), ss.213-295.
- Naser, K., Jamal, A. ve Al-Khatib, K. (1999), "Islamic banking: a study of customer satisfaction and preferences in Jordan", *International Journal of Bank Marketing*, 17(3), ss. 135-151.
- Nebioğlu, O. (2019). Turizm ve Yiyecek Tüketimi: Uluslararası Alanyazın Üzerine Bibliyometrik Bir Analiz. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 16(1), ss.71-88.
- Olson, D. ve Zoubi, T. A. (2008). Using accounting ratios to distinguish between Islamic and conventional banks in the GCC region. *The International Journal of Accounting*, 43(1), ss. 45-65.
- Olçay, A., Karaçıl, G. ve Sürme, M. (2018). Helal Turizm Alanının Bibliyometrik Profili. *Iğdir University Journal of Social Sciences*, (15).
- Özel, Ç. H., ve Kozak, N. (2012). Turizm pazarlaması alanının bibliyometrik profili (2000-2010) ve bir atıf analizi çalışması. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), ss.715-733.
- Peters, H., ve Van Raan, A. (1991). Structuring scientific activities by co-author analysis: An exercise on a university faculty level. *Scientometrics*, 20(1), ss.235-255.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics. *Journal of Documentation*, 25(4), ss.348-349.

- Ringim, K. J. (2013). Understanding of account holder in conventional bank toward Islamic banking products. *Middle-East Journal of Scientific Research*, 15(2), ss. 176-183.
- Selçuk, M. ve Yardımcıoğlu, F. (2017). İslam Ekonomisi ve Finansı Alanında Türkiye’de Yazılan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*. 3 (3).
- Small, H. (1997). Update on science mapping: Creating large document spaces. *Scientometrics*, 38(2), ss.275-293.
- Şakar, G. D., ve Cerit, A. G. (2013). Uluslararası Alan İndekslerinde Türkiye Pazarlama Yazını: Bibliyometrik Analizler ve Nitel Bir Araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), ss.37-62.
- Tekneci, P. D., (2013). Türkiye Adresli Spor Alanındaki Bilimsel Yayınların Bibliyometrik Analizi. *Pamukkale Journal of Sport Sciences*, 4(3), ss.76-91.
- Thomson Reuters (2018). Islamic Finance Development Report 2018: Building Momentum.
- Warde, I. (2000). Islamic finance in the global economy. Edinburgh University Press.
- Wilson, J. A. ve Liu, J. (2010). Shaping the halal into a brand?. *Journal of Islamic marketing*. 1(2), ss. 107-123
- Zhang, J., Yu, Q., Zheng, F., Long, C., Lu, Z., ve Duan, Z. (2016). Comparing keywords plus of WOS and author keywords: A case study of patient adherence research. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(4), ss.967-972.